

Z A D R U G A R

GLASILO NAB. ZADRUGE ŽELEZNIČARJEV LJUBLJ. POKRAJINE

Št. 6

Ljubljana, 11. junija 1942 — XX.

Leto XVIII

Ob XX. redni skupščini naše nabavljalne zadruga

Dne 21. t. m. bo naša zadruga na XX. rednem občnem zboru polagala obračun za leto 1941. Vzlic izrednim razmeram smemo ugotoviti, da je tudi to poslovno leto zaključeno uspešno in da je zadruga izvršila dolžnost, ki jo ima kot gospodarska in socialna ustanova do svojih članov.

Ob tej priliki naj priobčimo nekaj značilnih podatkov, iz katerih je razvidna rast, delo in uspeh zadruga ob zaključku leta 1941.

S t a n i e	Konec l. 1922	Konec l. 1932	Konec l. 1940
	D i n a r j i		
Število članov	541	6 832	8.483
Deleži	141.953	1,949.670	2,566.750
Reverzni fond	—	2,738.814	7,365.764
Povračila	44.944	7,930.744	32,835.471
Izplačane posmrtnine	—	170.100	1,547.165
Podpore članom	—	127.202	1,241.748
Prodano blago	6,771.648	170.670.803	641,093.514

V l. 1941. je članstvo naraslo na 9.297

deleži so se zvišali na Lir 1,045.287

rezervni fond je narastel „ „ 2,829.430

dočim se ostale postavke, navedene konec l. 1940, zvišajo ob zaključku l. 1941:

Povračila za Lir 444.598

izplačane posmrtnine „ „ 51.268

podpore članom „ „ 114.379

prodano blago „ „ 16,242.318

Delujmo vsak po svoji moči na to, da bo zadruga tudi v bodoče lahko pokazala na podobne uspehe!

Aktiva.

Čista bilanca na dan

[illegible]

V Ljubljani,

Pasiva.

dne 31. decembra 1941.

	Lir	c	Lir	c
1. Režija:				
a) Osební izdatki:				
plače, odškodnine osobju	977.154	20		
bolniško, pokojninsko zavarovanje	90.855	32		
bednostni fond	10.276	72		
honorar upr. in nadzor. odbora	62.988	—	1.141.274	24
b) Odškodnine raznim			25.934	27
c) Najemnina	776	70		
kurjava, razsvetljava	38.601	07	39 377	77
d) Poštšina, telefon, brzojav	16.102	17		
pisarniške potrebščine, tiskovine, poslovne knjige	20 039	29	36.141	46
2. Razni stroški:				
a) Potnine	5.030	80		
administrat. upravni stroški	9.420	40	14.451	20
b) Obresti	255.848	45		
stroški Čekovnega urada	3.437	96	259.286	41
c) Davki, takse			293.681	35
d) Odpis radi kurzne razlike			121.851	69
e) Odpis od inventarja	51.969	27		
„ „ nepremičnin	49.973	79	101.943	06
f) Zavarovalnine			5.130	—
g) Zadržna propaganda:				
Zadrugar, koledar	46.654	63		
listi, revije, objave	2.774	70	49.429	33
h) Izdatki za občni zbor			10.835	—
i) Podpore			79.040	06
j) Vzdrževanje hiš in lokalov	28.254	22		
„ inventarja, služb. obleke	34.022	13	62.276	35
k) Vodarina			8.143	50
5. Izguba v mlekarni			2.248.795	69
			3.749	97
4. Poslovni prihranek			2.252.545	66
			15.410	21
			2.267.955	87

V Ljubljani,

Stanje članstva na dan 31. decembra 1941.

V začetku leta 1941 je bilo članov	8483 z deleži 8483
Tekom leta 1941 pristopilo članov	961 „ „ 961
„ „ 1941 odpovedalo članov	56 „ „ 56
„ „ 1941 je prenehalo članstvo zaradi smrti	91 „ „ 91

Stanje članstva na dan 31. decembra 1941 9297 z deleži 9297

Tajnik upravnega odbora:

Luschützky Josip l. r.

Predsednik upravnega odbora:

Klebel Emil l. r.

Podpredsednik upravnega odbora:

Juh Leopold l. r.

Člani upravnega odbora:

Lavrič Jože l. r., Maganja Josip l. r., Ogrin Rafael l. r., Sovre Franc l. r.

na dan 31. decembra 1941.

Dobiček.

[illegible]

dne 31. decembra 1941.

Na osnovi čl. 37 zadruginih pravil smo pregledali čisto bilanco, račun izgube in dobička ter izkaz kretanja članov in deležev, primerjali z glavnimi in pomožnimi knjigami in ugotovili, da so pravilni.

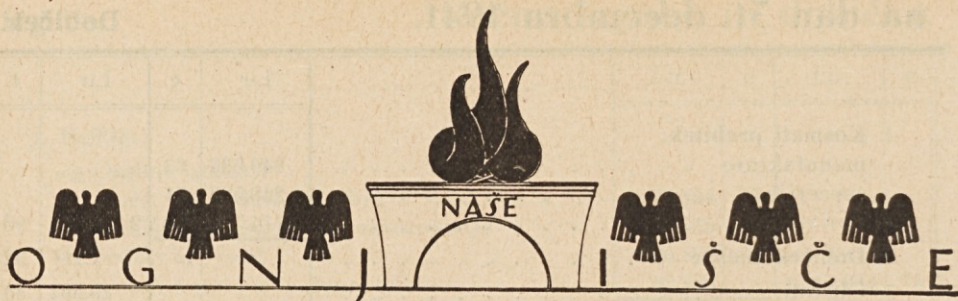
Za knjigovodstvo:
Markov Vladimir l. r.

Tajnik nadzornega odbora:
Feldin Hinko l. r.

Predsednik nadzornega odbora:
Furlan Josip l. r.

Podpredsednik nadzornega odbora:
Frole Ivan l. r.

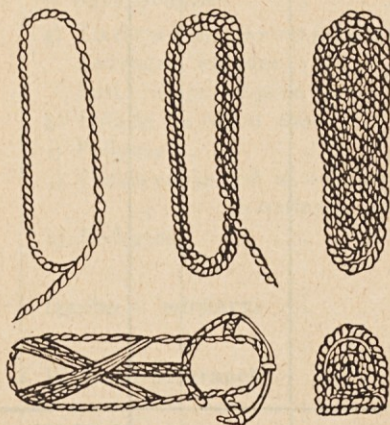
Člani nadzornega odbora:
Hladnik Joško l. r., Tekauc Karol l. r., Vidovič Franc l. r.

Lahke poletne sandale si moremo narediti sami

Potrebujemo: 2 para vložkov za v čevlje, 20—30 m vrvice srednje debele, klopček močne prejice, močan sukanec in nekaj dolgih topih igel.

S sukancem, ki smo ga navoščili, začnemo šivati vrstico na vložek od zunanje strani, dokler nismo podplata napolnili. Ponovimo še enkrat ali dvakrat kakor se nam dopade, potem pa prav tako izoblikujemo z vrstico peto in jo šivamo na vložek. Ko smo do-

vršili to delo, skvačkamo z močno prejico za vsak čevljev po dve progi v poljubni širini, jih prekrizamo in prišijemo na čevljev. Za opetnik lahko naredimo v enem samem kosu ali pa tri ozke proge, kakor nam bolj ugaja. Zdaj potrebujemo še eno dolgo progo, ki jo vtaknemo skozi zankice zadnjih prog in sprednjega podaljška, prišijemo gumb in vtaknemo v čevljev vložek in sandale so gotove. Take san-

dale nam pridejo prav za kopanje ali pa tudi doma. Namesto, da zgornje dele sandala kvačkamo, jih lahko urežemo tudi iz poljubnega močnega blaga. Delo je precej težavno, ker je težko vbadata iglo med toliko plasti vrvice, zato je dobro, če si roke kako zavarujemo s staro usnjeno rokavico.

L. M.

Pranje perila — zabava!

Pred pranjem moramo najprej ločiti belo bombažno in plateno perilo od barvastega, svilenega in volnenga. Za glavno pranje izberemo samo belo perilo iz bombaža in platna, ostale vrste perila pa peremo vsako zase.

Za pranje je najboljša snežnica ali deževnica, ker sta prosti apnenca in drugih soli, ki se, kakor znano, z milom vežejo v netopne mastne spojine, ki se nalepijo na perilo in jih težko odstranimo. Količina mila, potrebnega za vezavo soli trde, t. j. navadne vodovodne vode, znaša pol kilograma za sto litrov vode, kar pomeni veliko izgubo mila. Ker nimamo na razpolago dovolj mehke deževnice, omeščamo vodo z raznimi pripomočki, in sicer največkrat s pralno sodo. Raztopimo jo 100—200 gramov v litru vrele vode in zlijemo v sto litrov irde, pranju namenjene vode. Popolnoma jo zmeščamo edino z različnimi specialnimi preparati, ki pa pri nas na žalost večini sploh niso znani, kljub temu, da so na prodaj.

Pred glavnim pranjem moramo namočiti perilo v hladni vodi, ki smo ji

dodali nekoliko v vreli vodi raztopljenega praška za namakanje perila, s čimer je postala voda slabo lužnata. Z namakanjem odstranimo že pred glavnim pranjem večji del nesnage, večje madeže pa že precej omeščamo. Pralnih praškov ne smemo vsipati kar v vodo, v kateri peremo, temveč jih moramo prej raztopiti v nekoliko vrele vode, ker se prašek v mrzli vodi rad skepi in te neraztopljene kepice bi razjedale perilo.

Po enem ali dveh dneh namakanja perilo dobro izžmemo in tako odstranimo umazano vodo. Zdaj ga nekoliko namilimo in madeže zmencamo ter prekuhamo v mehki vodi, kateri smo pridejali nekaj pralnega praška. Ko je perilo vrelo 15—20 minut, ga vzamemo iz kotla, dobro premencamo in v vroči vodi na perilniku temeljito izdrgnemo ter ga, če je treba, še enkrat prekuhamo. Tako smo vso vležano nesnago sprostili, zdaj pa jo moramo izmed vlaken temeljito izprati. To dosežemo najhitreje na ta način, da izpiramo prvič v vroči, zmehčani vodi, ker edino taka voda milnico popolnoma izluži. Če pa bi prvič izpirali kar v mrzli vodovodni vodi, v kateri se milo kaj slabo topi, bi se milo iz milnice, ki se nahaja še v tkanini, deloma izločilo, močno sprijelo z vlakni skupaj z nastalimi, težko topnimi spojinami mastnih kislin in apnenca, česar potem s samim izplakovanjem ne bi mogli več odstraniti. Perilo bi postalo sivorumeno, gospodinja pa nejevoljna zaradi „za-

pranega“ perila. Šele po temeljitem vročem izpiranju smemo uporabiti hladno vodo, izmenjati pa jo moramo toliko krat, da ostane iz perila iztisnjena voda popolnoma čista.

Če perilo ni snežno belo, ga posušimo na soncu, ki ga precej zbeli. Kadar tega ne moremo, ga splaknimo v hladni vodi z dodatkom plavila. Drobci plavila ostanejo med vlakni, prekrijejo rumenkasto barvo in ustvarijo videz beline.

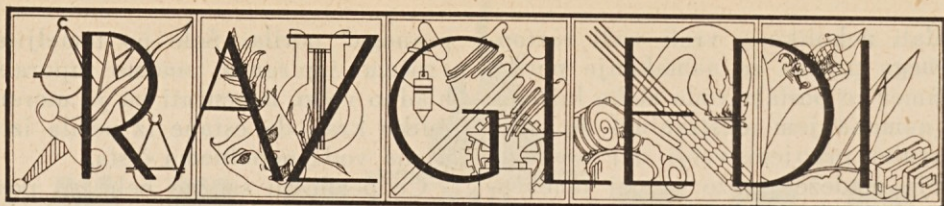
Posebno pažnjo zahteva pranje barvanih tkanin. Kaj rada se barva v milnici ali sodi izpira, posebno v vroči. Take tkanine ne prenesejo kuhanja, temveč jih moramo čim hitreje oprati, izplakniti in jim vezati in osvežiti barvo v kopeli s kisom, limono, ali citronsko kislino nakisane vode.

Volne, naravne in umetne svile ne memo prati v vroči ali lužnati vodi. Še najboljše jih očistimo v 35—40° C topli vodi — občutek je topel ne vroč — v kateri smo raztopili nekaj milnih lusk. Penljivost povečamo z dodatkom amonijaka na pet litrov vode. Teh tkanin ne smemo mencati in ožemati, temveč samo z rokami iztisniti. Milnico izplaknemo z mlačno vodo in končno z že omenjeno nakisano vodo. Tu zadostuje žlica kisa na liter vode. S tem povrnemo tkanini mehko in prvotni blesk. Volne in svile ne smemo sušiti na soncu. Tako blago posušimo najboljše med platnami krpami, ki hitro vpijejo vlago.

Ing. H. Repič.

Pregovori in reki

- Ako ima priklenjen pes tudi preveč kosti, vendar jih drugemu ne prepusti.
- Visoko nosi glavo prazen klas, prazen sod ima močan glas.
- Postave so kakor pajčevina: muhe držé, čmrlje izpusté.
- Kateri vzame ženo zaradi blaga, nameri se na vraga.
- Kdor zlato priženi, svojo voljo zaženi.
- Kdor je v malem zvest, temu daj veliko v pest.
- Kdor se enkrat na beraško palico upre, ta se po delu več ne ozre.

Miriam:

O postanku papirnatega denarja

Stara Kitajska, ki je že stoletja ostala na stopnji svoje nekdanje kulture in že dolga stoletja ni dosegla nobenega napredka več, je vendar dežela, ki jo moramo smatrati za izvor mnogih iznajdb, ki so se v Evropi pojavile mnogo kasneje. Kitajci so tako že pred Gutenbergom poznali tisk, poznali so pa tudi smodnik, ki so ga uporabljali za umetne razsvetljave ob prilikah velikih narodnih praznikov. Skoraj tisoč let pred nami pa so poznali tudi že papirnat denar, tako zvane bankovce.

Znano nam je, da naš kovani denar, pa naj je iz zlata, srebra, niklja ali kakršne koli druge kovine, predstavlja že sam po sebi izvestno vrednost poleg vrednosti, ki je na njem naznačena, to je vrednost kovine same, iz katere je kovanec. Vrednost papirnatega denarja pa je samo v tem, da njegov lastnik verje, da lahko kadar koli dobi od Narodne banke za svoj bankovec protivrednost v zlatu ali srebru.

Po poročilu orientalista in sinologa profesorja Klaprota je prvi nekovan denar nastal leta 119. pred Kristusovim rojstvom na Kitajskem za časa vladanja cesarja U-Tija. Povod za izdajo bankovcev je treba iskati v velikem padcu dohodkov cesarske zakladnice, kajti cesar U-Ti že dolgo let pred izdajo nekovanega denarja ni imel dovolj dohodkov za pokritje državnih izdatkov. Ti bankovci so bili nekaake obveznice prisilnega državnega posojila ter so bili iz jelenje kože v velikosti približno 20 cm² in so bili okrašeni s različnimi risbami ter obrobljeni z dragocenimi čipkami. Vrednost takega bankovca je bila okoli 3000 lir. Ta „jelenji denar“ je bil večini v lasti dvorske gospode, toda je bil že kmalu vzet iz prometa, ker so našli bolj donosen vir za cesarsko zakladnico.

Že v pradavnih časih je obstojala na Kitajskem navada, da je moral vsakdo, ki je bil predstavljen cesarju „Nebeškemu Soncu“, nositi na glavi klobuk z zelo širokim obodom, ker bi drugače zaradi svetlosti cesarskega veličanstva oslepel. Po iznajdbi „jelenjega denarja“ pa je moral vsakdo, ki je prišel pred cesarja, imeti na glavi tak bankovec, ki so mu ga izročili pred vhodom v sprejemno dvorano, ter je moral plačati zanj odgovarjajočo vrednost v kovanem denarju. Ta običaj se je ohranil na Kitajskem vse do srednjega veka.

Pozneje, najbrže med leti 605. in 617. po Kristusovem rojstvu, pa so na Kitajskem nastala razna politična trenja, po katerih je nastalo veliko pomanjkanje kovanega denarja ter so morali zato kovani denar nadomestiti s posebnimi bankovci, ki so bili narejeni iz tankih in okroglih ploščic iz pločevine ali pa iz štirioglatih ploščic iz lepenke. Toda še dve stoletji je preteklo, preden je nastopila doba papirnatega denarja.

Pravi iznajditelj papirnatega denarja je bil cesar Hian-Cung iz rodbine Tang, ki je prisilil bogate trgovce, ki so se v 9. stoletju začeli naseljevati

v kitajski prestolnici, da so ves svoj kovani denar zamenjali v državni banki za gotovo število pobotnic, ki so jih dali v promet pod imenom Fej-Cian, to je, prostovoljni denar. Prav tako je cesar ustanovil po vsem cesarstvu v ta namen mnogo bank, ki so prevzemale bankovce in izdajale namesto njih pobotnice.

Nasledniki cesarja Hian-Cunga so ta način izmenjave kovanega denarja za pobotnice obdržali in tako se je sistem papirnatega denarja popolnoma uveljavil v dobi med leti 967. in 1022. ter je že tedaj popolnoma sličil današnjemu denarnemu sistemu: to je, izdajanje kreditnih papirjev, ki služijo kot denar, imajo svoj borzni tečaj toda brez jamstva, da se v Narodni banki tiste države nahaja res toliko naloženega kovanega denarja, kolikor znaša vrednost vsega papirnatega denarja v prometu.

Poleg državnih bank pa so že tedaj obstojale na Kitajskem tudi banke, ki so bile last posameznika ali družb, toda privatne banke so izdajale samo čke, ki so se glasili na kako drugo banko. Izdajanje bankovcev je bila izključna pravica države, kakor je to še dandanes.

Iz tega razvidimo, da je Kitajska poznala sistem papirnatega denarja in bank že tedaj, ko je bila kultura Evrope še v povojih, kajti prvi papirnati denar se je v Evropi pojavil šele leta 1484.

Anton Aškerc

Anton Aškerc se je rodil 9. januarja 1856. v Globokem pri Rimskih Toplicah ter se je še kot otrok preselil s starši k teti Agati, ki ga je poslala v gimnazijo v Celje, v zgodovinsko mesto Celjskih grofov, kjer so mogočne razvaline srednjeveškega celjskega gradu vzbudile v njem zanimanje za zgodovino. Po končani gimnaziji je leta 1877. vstopil v bogoslovje v Mariboru, kjer je leta 1880. prejel mašniško posvečenje. Služboval je kot kaplan v Podsredi, v Šmarju pri Jelšah ter v Škalah pri Velenju. Ker je iskal rešitve življenjskega nazora tudi izven katoliške vere, je prišel v navskrižje s svojimi predstojniki in bil leta 1898. na lastno prošnjo upokojen ter je še isto leto nastopil službo pri ljubljanskem magistratu kot arhivar.

Aškerc je začel pesniti zelo pozno; prve lirične pesmi je objavil v „Ljubljanskem Zvonu“ pod imenom „Gorazd“. Že kmalu pa je opustil liriko in njegove pesmi so postale pesmi misleca, borca; njegova močna narava, ki je glavna poteza vsega njegovega pesniškega dela, ga je privedla do spoznanja, da pesnik ne sme biti samo pesnik, temveč se-jalec novih, velikih misli:

„Kadi se njiva razorana,
po brazdah seme seje kmet...
A mislec svoje misli seje,
po dušah živih seje jih...“

Aškerc nam je začel v svojih baladah in romancah razgrinjati naše življenje in našo zgodovino (Brodnik, Mejnik, Nočna potnica...), v svojih zgodovinskih pesmih pa nam je pri-

kazal največje in najtežje trenutke slovenskega naroda (Svetopolkova oporoka, Stara pravda...).

V Aškerčevih pesmih se nam razodeva naša preteklost, pred nami oživljajo stari grajski spomini, odpirajo se srednjeveški samostani, pokaže se nam življenje našega kmeta in gospode; na to pot ga je povedel njegov mentor in literarni vzgojitelj Levce, ki je bil zgodovinar po poklicu; vodil in bodril ga je ves čas in kmalu je Aškerc postal vodilni pesnik „Ljubljanskega Zvona“. In tako ga je pripeljal na pot realizma, ki se odraža v njegovih baladah (Mejnik, Brodnik). Svetoval mu je, da naj potuje v tujino in tako je Aškerc mnogo potoval in napisal več popotnih pesmi in verskih parabol.

Svojim poezijam je leta 1896. napisal kot moto pesem „Moja Muza“, v kateri nam pravi:

„Moja Muza ni mehkužna,
bledolična gospodična,
Črnogorka je, špartanka,
deva zdrava, ognjevitá.

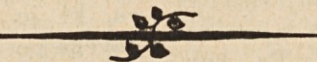
Moja Muza ne poseda
v mesečini, v polusanjah,
ona ljubi jasne dneve,
ljubi vroče solčne žarke...”

Izdal je nad petnajst knjig. med njimi: „Zlatorog“, „Četrty zbornik poezij“, „Primož Trubar“, „Jadranski biseri“, „Poslednji Celjan“, „Atila v Emoni“, „Mučeniki“, „Akropolis in piramide“ itd. Najpomembnejše so njegove balade, romance in prilike, v katerih se je sprostil formalizma, ki je vladal v slovenski književnosti, ter tako pripravil pot novemu rodu (Kette, Cankar, Župančič itd.). Njegova dela bodo ostala za slovenski narod dela močne pesniške osebnosti in živela večno kot nam poje v svoji „Časi nesmrtnosti“:

...„Truplo tvoje pač strohni v gomili,
ali časa tvojih del ostane!
Narod tvoj bo pil iz čaše tvoje,
s pitjem njenim bode se napajal —
v delih svojih živel sam boš večno!...”

Anton Aškerc je umrl 10. junija 1912 v Ljubljani. Pokopali so ga v pisateljski grobnici pri sv. Krištofu.

D. V.

PREGOVORI IN REKI

- Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikdar dolgo ne živi.
- Boj se tega, ki rad prisega.
- Pregnana čednost se v strast izpremeni.
- Prepovedana pot drži v prepovedan kot.
- Svet je godlja, mi pa kuhalnice, da ga mešamo.
- Bogatin umrje, reveža pa Bog vzame.
- Žganci streho deró, štruklji po svetu ženó.
- Taka je taka ljubljanska skleda; dalj ko jo neseš, dražja je; večkrat jo vržeš, več jih je.

• LJUBLJANA •

MONOGRAFIČEN ORIS

Damjan Vahen

(Nadaljevanje.)

V Ljubljani se je začel širiti protestantizem zaradi nemškega upliva, kajti živahne trgovske zveze med nemškimi in avstrijskimi deželami in Triestom so povzročile, da je v začetku XVI. stoletja število nemških priseljencev zelo naraslo, ter so okoli leta 1530. v ljubljanski stolnici nastavili dva nemška pridigarja za nemško katoliško prebivalstvo v Ljubljani.¹⁰⁷

Ker pa je bilo med naseljenci tudi mnogo pripadnikov nove vere, se je tudi v Ljubljani osnovala skupina mieščanov, ki se je nagibala k protestantizmu; vodil jo je pisar deželnih stanov Matija Klombner.

Primoža Trubarja,¹⁰⁸ ki je bil sprva cerkveni pevec in strežnik tržaškega škofa Petra Bonoma, istočasnega upravitelja dunajske škofije in člana avstrijske vlade, je škof Bonomo okoli leta 1530. posvetil v mašnika ter ga postavil za slovenskega pridigarja v tržaški minoritski cerkvi, pozneje pa ga je poslal za vikarja v Loko pri Radečah. Ker je bilo v ljubljanskem stolnem kapitlju več kanonikov¹⁰⁹ naklonjenih novi veri, med njimi prav posebno kanonik Pavel Wiener, ki je bil tudi član deželnega zbora in blagajnik deželnih stanov, se je Trubarju posrečilo, da je leta 1531. postal ljubljanski stolni pridigar. Ker pa je v svojih pridigah začel napadati neoženjenost duhovni-

štva ter obhajilo pod eno podobo, mu je tedanji ljubljanski škof Krištof pl. Ravbar prepovedal nadaljnje pridigovanje v stolnici. S pomočjo špitalskega kaplana in ljubljanskega magistrata pa se je Trubarju odprla cerkev sv. Elizabete, kjer je nadaljeval s svojimi napadi proti katoliški cerkvi; špitalska cerkev pa je tako postala za več desetletij zbirališče ljubljanskih protestantov. Edini odločni odpor proti protestantom so nudili frančiškani, tako pater Tomaž iz Solnograda v Ljubljani in pater Ivan v Novem mestu, toda tudi ti so po nasilni smrti obeh patrov leta 1548. prenehali z borbo. Tako je Trubar vse do leta 1540. mirno pridigoval v Ljubljani, to leto pa ga je kralj Ferdinand pozval, da naj biva v svoji župniji v Laškem, ki mu jo je podelil škof Bonomo.

Toda po smrti škofa Krištofa pl. Ravbarja¹¹⁰ je zasedel ljubljansko škofovsko stolico Frančišek pl. Kacijanar,¹¹¹ prošt pri Gospe Sveti na Koroškem, ki je bil zelo naklonjen novi veri ter si je privzel za svojega

Grb škofa Krištofa pl. Ravbarja

¹⁰⁷ dr. J. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, 4. zv., str. 603

¹⁰⁸ rojen 8. junija 1508. v Rašici pri Turjaku

¹⁰⁹ Wiener, Dragolić in Mertlic

¹¹⁰ leta 1536.

¹¹¹ (Kazianer) 1536.—1543.

zaupnika kanonika Wienerja. Ta je bil oženjen ter je imel poleg ljubljanske šenklaške župnije tudi kaplanijo sv. Janeza „Pod mostom“ ter dekanijo novomeškega stolnega kapitlja. Ko je škof Kacijanar leta 1543. umrl, je določil za izvršitelja svoje oporoke kanonika Wienerja in plemiča Weichselbergerja, zato ni čudno, da je ves stolni kapitelj, v katerem je bilo pet ali šest kanonikov, bil naklonjen novi

Grb škofa
Fr. pl. Kacijanarja

veri ter je imenoval Primoža Trubarja za ljubljanskega kanonika, ki je leta 1542. začel pridigovati zopet v stolnici, kjer je v svojih pridigah napadal prekrščevalce,¹¹² ki so se začeli širiti po Slovenskem, pa tudi proti naukom in obredom katoliške cerkve. Toda za protestante je nastopila nova doba odkritega boja proti njim, ko je po smrti škofa Kacijanarja na priporočilo kralja Ferdinanda zasedel ljubljansko škofovsko stolico škof Urban Tekstor.¹¹³ Toda novi škof, čeprav je še nadalje ostal izven svoje škofije, vendar ni izpustil izpred oči verskih razmer v njenem področju. Sicer je sprva Wienerja in Trubarja še potrdil za stolna pridi-

garja, toda že kmalu je Trubarja odslavljal iz Ljubljane in ga poslal na kapiteljsko župnijo št. Jernej opravljat župnijske posle.

Avstrijski protestanti, med njimi tudi kranjski deželni stanovi, so že večkrat izjavili, da naj bi se sklical splošni cerkveni zbor, ki naj bi odpravil razdvojenost v verskih stvareh ter da bi se tako povrnil v deželo mir. Ko se je leta 1545. sešel cerkveni zbor v Tridentu, je škof Tekstor hotel uveljaviti svoje verske odloke in zavrniti protestantsko propagando. Sestavil je posebno komisijo, ki je preiskovala nauke protestantskih duhovnikov. Ta komisija je nato določila sedem členov,¹¹⁴ ki jih je nato zastopnik škofa Tekstorja profesor Burchard leta 1547. predložil v Bolonji cerkvenemu zboru, kateri je bil le nadaljevanje tridentinskega cerkvenega zbora. Že isto leto je prispel v Ljubljano kraljev ukaz, da naj zaprovoditelj protestantskega gibanja: Primoža Trubarja, stolnega prošta Lenarta Mertlica, generalnega vikarja Jurija Dragolića, kanonika Pavla Wienerja, Matijo Klombnerja, Martina Preglja in Adama Koncilija.¹¹⁵ Toda ukaza niso izvršili v celoti; Mertlica so odstavili in izobčili, lajki so ostali svobodni, le Wienerja in Dragolića so zaprli na ljubljanskem gradu, Primož Trubar, ki se je tedaj mudil v št. Jer-

Grb škofa
Urbana Tekstorja

¹¹² verski novotarji, ki so dobili ime „prekrščevalci“, zato, ker so vse odrasle osebe, ki so prestopile k njim, še enkrat krstili; ta ponoven krst naj bi bil poročilo za pošteno krščansko življenje. Vse druge zakramente so zanikali ter zame-tavali duhovstvo in vse cerkvene oblasti. Na Kranjskem so se prekrščevalci širili v kamniški in ljubljanski okolici. Ljubljanski prekrščevalci, med katerimi je bilo mnogo meščanov in kmetov, so imeli svoje zbirališče v Hrušici.

¹¹³ ki se je pisal Tkalčič ali Kavčič ter je bil rojen okoli leta 1498., ter je bil dvorni kaplan in miloščinar na dvoru kralja Ferdinanda

¹¹⁴ glede 1. opravičevanja, 2. razlage sv. pisma, maše in drugih zakramentov, 3. duhovskega celibata, 4. cerkvene oblasti, 5. češčenja Matere božje in svetnikov, 6. nauka o vicah in 7. o prošnji za mrtve

¹¹⁵ dr. J. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, 4. zv., str. 618

neju, pa je bežal preko Hrvaške in Reke v Triest, odtod pa v Nemčijo.

Kanonika Wienerja so pozneje prepeljali na Dunaj, kjer so ga zaprli v minoritski samostan. Ker se pa tudi novi preiskovalni komisiji, ki je bila sestavljena iz treh škofov¹¹⁶ in petih doktorjev teologije¹¹⁷ ni uklonil, je bil obsojen v prognanstvo ter je leta 1549. odšel v Hermannstadt na Erdeljko, kjer je postal superintendent; umrl je 16. avgusta 1554. za kugo. Na prošnjo kranjskih deželnih stanov je kralj Ferdinand Trubarju leta 1548. dovolil vrnitev na Kranjsko pod pogojem, da se pridigovanja popolnoma vzdrži. Trubar je sicer prišel za kratek čas domov, toda ker so mu med tem zaplenili vse njegovo premoženje s knjižnico vred, se je podal v Nürnberg k pridigarju Vidu Diefrichu, ki mu je preskrbel službo pridigarja v Rotenburgu.

Delovanje škofa Urbana Tekstorja pa ni bilo posvečeno samo obrambi katoliške vere proti protestantom, temveč tudi izboljševanju cerkvenih razmer in šolstva, ki je skoraj popolnoma propadlo, kajti zaradi turških vojn so cerkve izgubile mnogo dohodkov in skoraj popolnoma obubožale ter so morale šole, za katere so skrbeli povečini duhovniki, prenehati. Ustanoviteljem in voditeljem novoustanovljenih šol je izprosil letne podpore iz cesarske blagajne, sam pa je iz svojih sredstev podpiral profesorje, učitelje in dijake. Najpomembnejše za poznejšo katoliško cerkveno reformo pa je bilo razmerje škofa Tekstorja do novoustanovljenega jezuitskega reda. Z jezuiti se je seznanil na cesarskem dvoru ter je v njih spoznal najbolj sposobne redovnike za preosnovo šolstva, za vzgojo duhovskega naraščaja, ki ga je zelo primanjkovalo, in

¹¹⁶ med njimi ljubljanski škof Urban Tekstor

¹¹⁷ med njimi tudi profesor dunajskega vseučilišča Burchard de Monte iz Nizozemske, zaupnik škofa Tekstorja

za pospešitev cerkvene reforme. Tako se je škof Tekstor zavzel za jezuitski red ter postal patron pri snovanju jezuitskega kolegija na Dunaju; pripomogel je tudi do ustanovitve kolegija v Pragi, prav tako pa je skrbel za vzgojo in znanstveno izobrazbo duhovnikov, ki jih je pošiljal študirat v Rim v nemški kolegij,¹¹⁸ katerega je leta 1551. ustanovil sv. Ignacij.

Med tolikim neumornim delom na cesarskem dvoru na Dunaju in v svoji škofiji se je škof Tekstor postaral in začel bolehati, leta 1558. pa je umrl zadet od kapi ter so ga prepeljali v Gornji grad, kjer so ga pokopali v tamkajšnji baziliki.

Med tem, ko je Primož Trubar bival v Nemčiji in se bavil s slovstvenim delom,* se je protestantizem v Ljubljani in na Kranjskem širil pod zaščito kranjskih deželnih stanov. V Ljubljani sta se naselila v cerkvi nemškega viteškega reda protestantska pridigarja Jurij Juršič¹¹⁹ in Ivan Tulščak,¹²⁰ ki sta v svojih pridigah srdito napadala katoliške obrede in duhovnike. Toda deželni stanovi, ki niso imeli vere v uspeh teh dveh pridigarjev, so si želeli vrnitve Primoža Trubarja v Ljubljano, kajti razmere za doseg njihovega cilja so postale zelo ugodne. Cesar Ferdinand je zaradi vnanje vojne nevarnosti postal v verskih zadevah mnogo postopljivejši. Ljubljansko škofovsko stolico pa je po Tekstorjevi smrti zasedel Peter pl. Seebach,¹²¹ ki se iz strahu pred mogočnimi stanovi ni upal ničesar podvzeti proti protestantom, ki so po-

¹¹⁸ Collegium Germanicum

¹¹⁹ po rodu Hrvat iz Vinodola ter je dobil priimek „Kobila“, ker je baje za kobilo, ki jo je prejel v dar od nekega plemiča odpadel od katoliške vere

¹²⁰ ki so ga nazivali „Liseč“, ker mu je rabelj zaradi nekega zločina vžgal na čelo sramotilno znamenje

* podrobnejši življenjepis Primoža Trubarja bomo objavili v 7. števil. našega lista pod rubriko „Naši slavni možje“.

¹²¹ 1551.—1568.

stajali vedno bolj odločni in nasilni v svoji borbi proti katoliški cerkvi.

Škof Seebach, ki je bil preje župnik v Moravčah in v Russbachu v Spodnji Avstriji, je bil tudi sam zelo naklonjen protestantizmu, kajti Trubar poroča o njem, da je delil sveto obhajilo pod obema podobama. Kot škof je prebival na svojem posestvu v Gornjem gradu in se tako malo menil za svoje dolžnosti, da ga je moral cesar Ferdinand opomniti, da naj ne zanemarija svoje stolnice v Ljubljani ter naj ji preskrbi sposobne slovenske in nemške katoliške pridigarje. Zaradi mlačnosti škofa Seebacha so deželni stanovi skoraj neomejeno odločevali v cerkveni zadevah v Ljubljani in po deželi. Leta 1560. so ob priliki deželnega zbora sklenili poklicati Trubarja v Ljubljano, da bi osnoval in uredil samostojno protestantovsko cerkev, toda ker je sprva Trubar odklonil prošnjo deželnih stanov, so ga že dva meseca¹²² pozneje ponovno klicali v Ljubljano ter mu zagotovili svoje varstvo. Toda Trubar je šele junija meseca naslednje leto zapustil Urach in se podal na pot v domovino.

Trubarjeva vrnitev na Kranjsko je pomenila za protestante veliko zmagoslavje. Dasi je cesar Ferdinand poslal deželnemu glavarju in škofu dve povelji, da naj zabranita Trubarju vstop v deželo, vendar deželni glavar ni ukrenil ničesar, ker je bil naklonjen novi veri, prav tako pa proti Trubarju ni storil ničesar škof Seebach, ker se ni hotel zameriti stanovom. V Ljubljani so Primoža Trubarja sprejeli zelo slovesno. Njegova prijateljca Matija Klombner in Luka Cvekely sta mu šla z 20 konjiki na-proti proti Kranju, blizu mesta pa ga je sprejela velika množica ljubljanskih meščanov. Štirje trobentači so ob vhodu v mesto trobili „Te deum“. Dva dni pozneje so Trubarja sprejeli za-

stopniki kranjskih deželnih stanov v deželni hiši, kjer so mu ponovno zagotovili svoje varstvo. Ker pa je bila za veliko število protestantskih vernikov v Ljubljani špitalska cerkev premajhna, mu je plemiška gospoda hotela dobiti za pridigovanje kako večjo ljubljansko cerkev. Ahacij pl. Thurn in grof Dietrich Turjaški sta se obrnila na frančiškane, da bi prepustili svojo cerkev Trubarju, a so jima odrekli. Tedanji deželni glavar Jakob pl. Lamberg in komtur nemškega viteškega reda Gabrijel Kreutzer sta nato šla k škofu Seebachu v Gornji grad, da bi dovolil Trubarju pridigovati v stolnici. Škof Seebach jima je odvrnil, da bi dovolil pridigovanje v stolnici, toda ravnati se mora po ukaz cesarja Ferdinanda. Tako je Trubar moral pridigovati v cerkvi sv. Elizabete in sicer ob nedeljah v slovenskem, ob četrkih pa v nemškem jeziku. Kako popustljiv je bil škof Seebach proti Trubarju nam priča, da je škof dovolil Trubarju, da sme „zmer-no pridigovati“, dasi je prišel od cesarja ukaz, da naj se Trubarju prepove pridigovanje, če se izjavi za avgsburško veroizpoved,¹²³ kar je Trubar v svojem pismu¹²⁴ škofu tudi storil, ker mu je med drugim izjavil, „da hoče oznanovati vero v Kristusa po navadi stare cerkve in avgsburške veroizpovedi“.

Toda že po desetih dneh svojega bivanja v Ljubljani se je Trubar vrnil v Urach; njegovo bivanje v Nemčiji je imelo značaj kratkega dopu-

¹²³ Protestantizem so imenovali „luterstvo“ po Lutru, ki je začel učiti novo vero, pa tudi „evangelsko cerkev“, ker je Luter svoj verski sestav imenoval „Evangelij“. Ime „protestantizem“ je vera dobila šele leta 1529. na državnem zboru v Speieru, kjer so Lutrovi pristaši oporekali zoper Wormski edikt (odlok o prepovedi vsakega novotarenja v cerkvenih in verskih zadevah); „avgsburška veroizpoved“ pa se imenuje zato, ker je Luter začel s svojimi napadi na katoliško cerkev v Avgsburgu.

¹²⁴ 8. julija 1561.

¹²² 1. oktobra 1560.

sta, toda vrnitev v Ljubljano je odlašal tako dolgo, da so stanovi meseca maja nalednje leto¹²⁵ poslali ponj Luko Cveklja, ki se je vrnil v Ljubljano s Trubarjem in njegovo družino.

Protestantski meščani in plemiči, ki so javno pokazali svoje versko prepričanje ob priliki običajne slovesne procesije sv. Rešnjega Telesa so vzdramili škofa Seebacha, da se je obrnil na cesarja Ferdinanda s prošnjo, da naj izžene Trubarja iz Ljubljane, češ da je razkolnik in odpadnik, ki kršuje brez blagoslovljene vode in sv. olja, pokopuje mrliča brez cerkvenih obredov, psuje mašo in je s seboj pripeljal nekega tiskarja, ki razširja sramotilne pesmi o duhovnikih, o katoliški cerkvi in veri. Cesar

Ferdinand je na to pritožbo ukazal deželnemu glavarju, njegovemu namestniku in vicedomu, da zapro Trubarja, Klombnerja in Gašparja Rokavca, ljubljanskemu županu in svetovalcem pa je zapovedal, da ne smejo dovoljevati Trubarju in njegovim tovarišem pridigovanja v špitalski cerkvi. Cesarjevega ukaza niso izpolnili, temveč so vložili priziv, češ da se je Trubar opravičil pred škofom. Uspeh tega priziva je bil, da je cesar znova ukazal škofu Seebachu, da naj Trubarja sodno zasliši, stanovom pa je cesar ukazal, da morajo Trubarja postaviti pred cerkveno sodišče. Prav tako je cesar ukazal, da naj se iz špitala izključijo vsi oskrbovanci, ki bi odpadli od katoliške vere.

(Se bo nadaljevalo.)

¹²⁵ leta 1562.

Zadružni vestnik

Iz uprave

Nakupovalni termini za mesec julij

Dne	Ljubljanski člani po abecedi	Za člane s proge ne glede na abecedo	Dne	Ljubljanski člani po abecedi	Za člane s proge ne glede na abecedo
1. VII.	A, B	Škofljica — Grosuplje vklj.	9. VII.	M, N,	—
2. VII.	C, Č, D, E	Višnja g. — Mirna Peč Trebnje — St. Janž	10. VII.	P	—
3. VII.	F, G	Novo mesto loco Novo m. — Straža T.	11. VII.	R, Ž	Verd — Rakek
4. VII.	H, I, J	Čušperk — Kočevje	13. VII.	S	D. M. v Polju Zalog
6. VII.	K	—	14. VII.	S, T	
7. VII.	K, O	Kandija — Metlika	15. VII.	U, V, W	
8. VII.	L, Z	Brezovica — Borovnica Vrhniška proga	16. VII.	—	Ježica
			*		

Vsa ostala dosedanja navodila in določbe veljajo smiselno tudi za mesec julij.

Člane opozarjamo, da bomo počenši s 1. avgustom t. l. ukinili v naših prodajalnah pomožne blagajne in da se bodo morali vsi držati nakupovalnega termina po abecednem redu, kakor je zanje določen.

Zato naj si člani že v juliju uredijo temu primerno svoje nabave.

Opozorilo članstvu!

Ker nam edinice ne vračajo takoj vsakega prvega sezname plačanih zneskov (odtegljajev), prosimo in opozarjamo članstvo, posebno še tiste s proge, kateri pridejo kupovat robo takoj prve dni v mesecu na kredit, naj prineso

s seboj plačilne knjižice ali potrdilo edinice, da je odtegljaj pravilno izvršen. V nobenem primeru ne bomo mogli izdati novega kredita za živila tistim, kateri ne bi predložili plačilnih knjižic ali potrdilo edinice.

Iz naših prodajalen

Paradižnikova konzerva: Na zalogi imamo še malo količino šestkrat koncentriranega paradižnika v pergamentnih zavitkih. Prednost tega paradižnika obstoji v tem, da se obdrži nepokvarjen do pet let in da se ga porabi polovico manj kot navadnega paradižnika v dozah. Priporočamo članom, da si ga nabavijo čimprej, ker bo sicer zaloga pošla.

Sardele v olju in soli: Zlasti v tem času, ko manjka olja, bodo članom sardele koristile kot najizdatnejša maščobna hrana. Sardele v soli se lahko prirejajo kot sveže ribe, če jih preje namočite vsaj dve uri v sveži vodi.

Kondenzirano mleko: Na razpolago je v naši mlekarni v Šiški. Mleko je v gosto tekočem stanju, jako maščobno in vsebuje 50 odstotkov pravega sladkorja in je zaradi tega tečna in zdrava hrana tudi za dojenčke. Poslužite se ugodne prilike in nabavite si ga takoj, ker Vam bo zlasti v tem času, ko primanjkuje pravega mleka, najboljšje nadomestilo zanj.

Marmelada: Pravkar smo prejeli večjo pošiljko pristne marmelade iz mešanega sadja. Ker marmelade sedaj povsod primanjkuje, je pričakovati, da bo v kratkem racionirana. Marmelado izdajamo po 1 kg na osebo in mesec.

Trgovine zaprte!

Zaradi polletne inventure blaga bodo naše poslovalnice zaprte: manufakturna dne 27. in 30. junija, specerijske dne 30. junija 1942.

Vljudno vabimo vse člane, naj navedene dneve ne prihajajo kupovat, ker bodo trgovine ves dan zaprte.

